

Karel Čapek

L'ANY DEL JARDINER

Amb il·lustracions de Josef Čapek

Traducció i epíleg
de Jaume Creus

 Angle Editorial

L'ANY DEL JARDINER

EL FAR

53

Títol original: *Zahradníkův rok* (1929)

© 2023 Jaume Creus i del Castillo,
per la traducció del txec, les notes i l'epíleg

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B
08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Primera edició: maig de 2023
ISBN: 978-84-19017-71-0
DL B 6778-2023
Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Karel Čapek

L'ANY DEL JARDINER

Il·lustracions de Josef Čapek

Traducció i epíleg de
Jaume Creus i del Castillo

 Angle Editorial

Taula

9	Com es fa un jardí
15	Com et tornes jardiner
19	El gener del jardiner
27	Les llavors
33	El febrer del jardiner
41	Sobre l'art de la jardineria
49	El març del jardiner
57	Les gemmes
61	L'abril del jardiner
71	La festa (l'1 de maig)
75	El maig del jardiner
85	La pluja benefactora
89	El juny del jardiner
99	Sobre els horticultors
103	El juliol del jardiner
111	Capítol botànic

- 117 L'agost del jardiner
127 Sobre els cultivadors de cactus
131 El setembre del jardiner
139 La terra
143 L'octubre del jardiner
153 Sobre les belleses de la tardor
157 El novembre del jardiner
165 Preparatius
169 El desembre del jardiner
179 Sobre la vida del jardí

183 Epíleg, de Jaume Creus

Com es fa un jardí

Un jardí es pot fer de diverses maneres, la millor és encara encarregar-ho a un jardiner. El jardiner us planta tota mena de varetes, tronquets i escombretes, que us assegura que són aurons, arços blancs, saücs, arbres alts i mitjans i d'altres espècies botàniques; en acabat, es posa a remoure la terra, la gira i la regira, i la torna a aplanar, fa reguerons amb

escòria,¹ introdueix a la terra aquí i allà algunes fulletes pansides que, segons declara, són plantes perennes; sembra, per a la gespa futura, unes llavors que anomena margall i agrostis, cua de guineu, fajol i flèum; i després se'n va, deixant al seu darrere el jardí tan marró i pelat com en el primer dia de la creació del món, i tan sols demanant-vos encaridament que regueu aquesta terra amb tota cura cada dia i que, quan surti la gespa, feu portar sorra per omplir els reguerons. Doncs molt bé.

Podríem pensar que regar un jardí és la cosa més fàcil, sobretot si tenim una mànega de reg. Però ben aviat ens adonem que la mànega de reg és un ésser extremament astut i perillós mentre encara no està del tot domesticat; es retorça, fa cabrioles, s'alzina, deixa dessota seu gran quantitat d'aigua i tot seguit es cabussa amb delit a la bassa de fang que ella mateixa ha format; després es llança al damunt de l'individu que es disposa a regar i se li entortolliga a les cames i és quan se li ha de posar el peu a sobre, però sovint es redreça i rodeja la cintura i el coll del regant; mentre aquest, en inferioritat de condicions, lluita amb ella com si fos una serp

1. En la jardineria solia ser cagaferro, l'escòria del ferro, barrejat amb cendres. (*Totes les notes són del traductor.*)

pitó, el monstre dirigeix el seu bec de llautó cap amunt i vomita un potent doll d'aigua contra les finestres, damunt de les cortines acabades de penjar. Llavors és quan se l'ha d'agafar pel cap enèrgicament i estirar-la tant com sigui possible: la bèstia enfureix de dolor i es posa a ruixar no pas per la boca, sinó per l'altre extrem o per la meitat del cos. El primer cop és possible que calguin tres homes per amansir-la una mica, i, en acabat, tots abandonen el camp de batalla bruts de fang fins a les orelles i del tot xops; pel que fa al jardí, si bé en alguns llocs hi ha bassals fangosos, en d'altres es clivella assedegat.

Si feu això diàriament, veureu que al cap de dues setmanes en comptes de gespa us surten les males herbes. Un dels misteris de la natura és que les males herbes més esponeroses i erectes sempre neixen de les millors llavors de gespa: ves si encara caldrà plantar llavors de males herbes perquè creixi una bona gespa! Al cap de tres setmanes la gespa està densament poblada de cards i altres plantes invasives reptants o amb arrels fins a un colze de profunditat; si les vols arrencar, es trenquen de seguida per l'arrel o bé arrossegueu tot un pa de terra. És així: com més dolenta és la porqueria més s'entesta a existir.

Mentrestant, una secreta transformació de la matèria converteix els reguerons d'escòria en l'argila més enganxosa i pastosa que es pugui imaginar.

En qualsevol cas, és necessari arrencar les males herbes de la gespa; tu birbes i birbes, i, després de passar-hi, la futura gespa es converteix en una terra tan pelada i marró com era el primer dia de la creació del món. Només a dos o tres raconets despunta alguna cosa com una floridura verdosa, una cosa que sembla una pelussa, un floc de pèls esclarissats que treu el caparró per respirar; no hi ha cap mena de dubte, és la gespa. Camines al seu voltant de puntetes i espantes els pardals; i, mentrestant, claves la mirada a terra i veus que els agrassons i els ribers han tret les primeres fulles sense que te n'adonis; mai no es pot sorprendre l'arribada de la primavera.

La teva relació amb les coses ha canviat. Si plou, dius que plou per al jardí; si brilla el sol, no és només que brilli, brilla per al jardí; si és de nit, te n'alegres, perquè el jardí reposarà.

Un dia obres els ulls i el jardí s'haurà tornat verd, l'herba alta brillarà amb la rosada, i en les mates de rosers hauran despuntat unes poncelles inflades i porpres; els arbres s'hauran fet grans, tot desplegant unes capçades fosques i tofudes, i una olor de

descomposició s'escamparà a la seva ombra humida. Llavors ja no recordaràs aquell jardí pelat i marro de dies enrere, ni la incerta pelussa de la primera gespa, ni la magra eclosió dels primers brots, ni tota aquella fangosa, pobra i commovedora bellesa del jardí que naixia.

Molt bé, però ara cal regar, birbar i treure de la terra les pedres.

Com et tornes jardiner

Al contrari del que podria semblar, el jardiner no surt d'una llavor, ni d'un esqueix, ni d'un bulb, ni d'un tubercle, ni d'un rebroll, sinó que es fa per experiència, pel veïnat i per les condicions naturals. Quan era petit, vaig tenir amb el jardí del meu pare una actitud de rebel·lia, fins i tot pernicioso, perquè tenia prohibit trepitjar els parterres i agafar la fruita verda. Adam també tenia prohibit trepitjar les feixes del Paradís Terrenal i agafar la fruita de l'Arbre del Coneixement, perquè encara no era prou madura; tot i així, Adam —com nosaltres, els nens— va agafar la fruita verda i per aquest motiu va ser expulsat del paradís; d'aleshores ençà, i per sempre més, la fruita de l'Arbre del Coneixement continua sent verda.

Mentre ets a la flor de la joventut, penses que una flor és allò que es posa al trau de l'americana o que s'ofereix a les noies. No acabes d'entendre que una flor

és una cosa que hiverna, que s'ha de cavar i adobar, que es rega i es trasplanta, que cal podar, tallar-ne esqueixos, enasprar, birbar, netejar d'himenis, fulles seques, pugó, fongs. En comptes d'arreglar els parterres, vas darrere les faldilles, satisfàs les teves ambicions, gaudeixes dels fruits de la vida que no has fet brotar tu mateix i, en resum, et comportes en general de forma destructiva. Cal tenir una certa maduresa i, gosaria dir, uns certs anys de paternitat per poder convertir-se en un jardiner aficionat. I, evidentment, cal tenir un jardí. Normalment, es fa fer a un jardiner competent, i un pensa que, feta la feina, ja hi anirà a mirar i a gaudir de les flors, i a sentir els refilets dels ocells. Un dia hi planteu amb les vostres mans una mateta —en el meu cas va ser un *Sempervivum*² i per una esgarrinxada o cosa semblant, penetra al vostre cos una mica de terra i causa una mena d'intoxicació o d'inflamació; ras i curt, us convertiu en jardiniers enfervorits. Una sola poteta envescada i tot l'ocell atrapat. D'altres vegades us convertiu en jardiniers per culpa dels veïns que us contagien: veieu tal vegada com floreix a casa del veí una *Silene viscaria* preciosa i us dieu: «Ves per

2. En català, el gènere *Sempervivum* remet als matafocs. La sempreviva és més exactament la sempreviva borda, amb les seves perennes flors grogues (*Helichrysum stoechas*), també conegudes com flors de tot l'any.

què no m'han de florir a mi igual i fins i tot millor». D'ençà d'aquest moment, el jardiner s'enfonsa més i més en aquesta nova passió que se li ha despertat, alimentada pels pròxims èxits i exacerbada pels fracassos consegüents; es desferma en ell la fal·lera del col·leccionista, que l'empeny a cultivar totes les plantes, seguint l'ordre alfabètic, des de l'*Acaena* fins a la *Zauschneria*. Després, se li desenvolupa l'afany d'especialització, que fa que un home fins aleshores desinteressat es torni un maníac exaltat de les roses, les dàlies o qualsevol altra planta. N'hi ha d'altres que es lliuren a la passió per l'estètica i es posen a retocar sense descans, a transformar, a modificar l'ordenament del seu jardí: harmonitzaran colors, reagruparan matetes o canviaran de dalt a baix tot el que creix al jardí, incitats pel que se'n diu inquietud creadora. Que ningú no es pensi que l'autèntica jardineria és una activitat bucòlica i meditativa. És una passió insaciable, com tot allò a què un home consciencios es consagra.

Us diré com es reconeix un veritable jardiner. «Un dia m'ha de venir a veure —diu—, li he d'ensenyar el meu jardí». Quan hi aneu per fer-lo content, us trobeu en algun lloc el seu cul que sobresurt entre les plantes perennes. «De seguida estic amb vostè —diu per sobre l'espatlla—, només planto això i llestos».

«No es molesti, sisplau», li dieu amablement. Al cap d'una estona, segur que ha acabat de plantar; si més no, s'aixeca, us embruta la mà i, amb radiant hospitalitat, diu: «Vingui, vingui, és un jardí petit, certament, però... un moment», deixa anar, i s'ajup davant d'un parterre per tal d'arrencar unes quantes herbotes. «Vingui. Li ensenyaré un *Dianthus musalae* —i no pararà de mirar—. Ai, Déu meu, m'he descuidat de cavar aquí!», diu, i es posa a gratar la terra. Passat un quart d'hora, s'alça i deixa anar: «Ah, li volia ensenyar aquesta campaneta, la *Campanula wilsonae*. És la campaneta més bonica que... Espera, que hauria d'enasprar aquest *Delphinium*». Quan el té enasprat, se'n recorda: «Ah, sí, volia veure el meu *Erodium*, oi? Un moment —gruny—, només he de trasplantar aquest *Aster*, aquí té massa poc espai». Després d'això, marxeu d'allà de puntetes, deixant el seu cul sobresortint entremig de les plantes perennes.

I quan us torneu a veure, us diu: «*Ha* de venir a veure'm, tinc una rosa com no n'ha vist mai cap d'igual. Què, doncs, vindrà? Vingui, eh!»

Doncs, au, anem a fer-li una visita, i l'observarem al llarg de tot l'any.

El gener del jardiner

«Ni pel gener no té descans el jardiner», diuen els manuals de jardineria. Ben cert que no en té, perquè durant el mes de gener el que fa el jardiner sobretot és *cultivar el temps*. Amb el temps passa una cosa curiosa: mai no és com hauria de ser. Sempre és extremat en un sentit o un altre. La temperatura no és mai la normal del temps: està cinc graus per sobre, si no és que està cinc graus per sota. La precipitació és o bé deu mil·límetres inferior respecte a la mesura normal, o bé vint mil·límetres superior; si el temps no és massa sec, indiscutiblement és massa humit.

Si la gent a qui això no afecta té tants motius per queixar-se del temps, què no dirà el jardiner! Si cau poca neu, remuga, i amb tota la raó, perquè no és suficient; si en cau molta, manifesta els seus seriosos temors que les coníferes i els rododèndrons es trenquin pel pes de la neu. Si no n'hi ha, es plany

pels estralls de les gelades negres; quan comença el desglaç maleeix aquells vents embogits que l'acompanyen i que tenen el mal costum d'escampar per tot el jardí cobertes, mantells vegetals i brancam, i que podrien —maleïts siguin!— trencar-li fins i tot algun arbust. Si el sol té la gosadia de brillar el mes de gener, el jardiner es posa les mans al cap perquè la saba dels seus arbrissons podria pujar abans d'hora. Si plou, tem per les seves flors alpines; si fa secor, pateix pels rododèndrons i les andròmedes.³ I mira que seria fàcil acontentar-lo: li bastaria que, des del primer a l'últim dia de gener simplement fes una temperatura de nou dècimes de grau sota zero, que hi hagués 127 mm de neu (pols i, si és possible, acabada de caure), un cel tapat gairebé tot el dia, gens de vent o molt poc, i de ponent; així tot seria com cal. Però ja està vist, de nosaltres, els jardiners, ningú no se'n preocupa, i ningú no ens consulta sobre el que hauria de ser. Per això el món va com va.

* * *

El pitjor per al jardiner és quan arriben les glaçades. En aquest moment la terra s'endureix i es va assecant cada cop més, i més profundament, dia

3. *Andromeda polifolia*, el romaní de torbera.

rere dia, nit rere nit. El jardiner pensa en les arrels que es gelen a la terra morta i dura com la pedra, en les branquetes enfredorides fins al moll de l'os per un vent sec i gelat, en les gemmes glaçades on la planta, a la tardor, ha empaquetat tot el que té. Si sabés que hi ajudaria, taparia el boix grèvol amb la meva jaqueta i vestiria la gódua amb els pantalons; per tu em trauria la camisa, *Azalea pontica*; i a tu, *Heuchera*, et cobriria amb el barret; i per a tu, *Coreopsis grandiflora*, només em queden els mitjons, t'hauran de bastar.

Hi ha diverses maneres d'enganyar el temps i provocar els canvis. Per exemple, quan decideixo posar-me la roba més calenta que tinc, el temps comença a ser més càlid. Igualment, arriba el desglaç quan els amics decideixen anar a la muntanya a esquiar. O també, quan algú escriu un article al diari, en el qual descriu la glaçada imperant, les saludables cares vermelles pel fred, les giragonses a les pistes de patinatge i coses similars, el desglaç es produeix just en el moment en què l'article entra al taller de composició tipogràfica, de tal manera que quan la gent el llegeix a fora està caient una pluja tèbia i el termòmetre marca 8° sobre zero; naturalment, el lector s'exclama perquè els diaris només diuen mentides i enganys; que ens deixin tranquils, els diaris. En canvi, els renecs, les queixes, les malediccions, els llamps i trons, els *brrrr!* i altres encanteris no tenen cap influència sobre el temps.

* * *

Pel que fa a la vegetació del gener, les flors més conegudes són les anomenades «flors de gel» als vidres. Per a la seva formació cal que a l'estança hi hagi, si més no, una mica de vapor d'aigua; si l'aire és del tot sec, no tindreu a les vostres finestres cap agulla de gel i, encara menys, cap flor. A més, també

cal que la vostra finestra estigui mal ajustada: les flors de gel surten als llocs per on es cola el vent. Per això es fan més a les cases dels pobres que a les cases dels rics, que tenen les finestres més ben ajustades.

Des del punt de vista botànic, les flors de gel es distingeixen pel fet que no són pròpiament flors, sinó només fulles. Fulles que recorden les endívies, el julivert, les fulles d'api, i que també fan pensar en cards de les famílies de les *Cynarocephalae*, *Carduaceae*, *Dipsaceae*, *Acanthaceae*, *Umbelliferae* i d'altres; es poden comparar amb cards com ara la carlina, la cardassa, l'assotacrist, la *Notobasis syriaca*, el panical, el card d'eriçó, l'escardot, el cardó, el safranó, l'acant,

i encara amb algunes altres plantes espinoses amb fulles dentades, pinnades, retallades, serrades, palmades o fistonades; de vegades, semblen falgueres o fulles de palmera i, en d'altres ocasions, agulles de ginebró; però, de flors, no en tenen.

* * *

De manera que «ni pel gener no té descans el jardiner», tal com afirmen —sens dubte perquè serveixi de consol— els manuals de jardineria. Si més no, es pot preparar la terra, que diuen que la gelada engruna. Per això, a partir d'Any Nou, el jardiner surt disparat cap al seu jardí per treballar la terra. Hi va amb una pala, i després de prolongats esforços aconseguix trencar la pala contra la terra tan dura com el corindó. Llavors ho fa amb una aixada i, si hi insisteix gaire, segur que la desmanega. Agafa fins i tot un pic, i com a molt aconseguix esclafar un bulb de tulipa que havia plantat a la tardor. L'únic recurs que queda és treballar la terra amb escarpra i martell; malauradament, així s'avança ben poc i un se n'afarta de seguida. Potser es podria provar amb dinamita, però, d'això, els jardiniers no solen tenir-ne. Així, doncs, caldrà esperar el desglaç.

* * *

Ah, ja tenim aquí el desglaç i el jardiner va corrents al jardí a treballar la terra. Al cap d'un moment, tot el que porta a casa, enganxada a les sabates, és la terra del jardí, de la capa que ja s'ha desgelat. Tot i això, posa cara de felicitat i afirma que el sòl ja ha començat a clivellar-se. Mentrestant, no resta sinó «fer els distints treballs preparatoris per a l'estació que ja s'anuncia». «Si tens algun lloc sec al soterrani de casa,⁴ prepara la terra per als testos, barrejant degudament terra vegetal, compost, buina de vaca en pols i una mica de sorra». Perfecte! Però el cas és que al soterrani hi ha coc i carbó; les dones acaparen tot

4. En txec, la paraula *sklep* serveix per a soterrani en general, però també és cava i carbonera, com aquí.

l'espai per a les seves nècies necessitats domèstiques! De manera que al dormitori hi haurà d'haver prou espai per a un bell munt d'humus...

«Aprofiti l'hivern per arreglar la pèrgola, l'emparat o el pavelló». Ah, sí, és clar, però el cas és que no tinc ni pèrgola, ni emparat, ni pavelló. «Fins i tot pel gener es pot posar gespa». Bé, sí, però on? Potser al rebedor o a les golfes. «I sobretot vigili la temperatura del seu hivernacle». Prou que la vigilaria, i amb molt de gust, però és que no en tinc, d'hivernacle. Aquests manuals de jardineria, com veieu, ben poca cosa diuen.

* * *

Per tant, cal esperar, esperar. Déu del cel, que llarg que és el mes de gener! Tant de bo fóssim ja al febrer.

—Que es pot fer alguna cosa al jardí el mes de febrer?

—Oh, i tant! Com si fos el març.

I mentrestant, sense que us n'hàgiu adonat, sense haver-hi contribuït gens ni mica, els crocus i els lliris de neu han crescut al vostre jardí.